

บทที่ 2

ทฤษฎี และแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาถึงลักษณะบทเปิดของรายการสไมล์เรดิโอ เน็ทเวิร์ค 3 ที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียง 919 กรป.กลาง เอฟเอ็ม 99.5 เม็กกะเฮิร์ต โดยใช้กรอบแนวคิดคือ

1. กลุ่มแนวคิดเทคนิคการจัดรายการ และ
 2. แนวคิดบทเปิด (Improvisation Method)
- มาเป็นแนวทางในการศึกษา

1. กลุ่มแนวคิดเทคนิคการจัดรายการ

ธรรมชาติของสื่อวิทยุ

Robert McLeish (1988: 1-9) กล่าวถึงธรรมชาติของวิทยุกระจายเสียงว่า วิทยุ จัดเป็นสื่อมวลชนอิเล็กทรอนิกส์ (electronic medium) ประเภทมืดบอด (blind medium) คือ สื่อที่ไม่มีภาพ แต่ผู้ดำเนินรายการสามารถสร้างภาพ ด้วยการผสมผสานเสียงต่างๆ ได้แก่ เสียงพูด เสียงดนตรี และเสียงประกอบอื่นๆ ให้เกิดขึ้นเป็นรายการวิทยุ เพื่อให้ข่าวสาร ความรู้ และความบันเทิงแก่ผู้ฟัง ด้วยการส่งกระจายเสียงผ่านคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า ไปในอากาศ เข้าสู่เครื่องรับวิทยุ ทำให้ผู้ฟังเกิดจินตนาการเป็นภาพขึ้นในใจ ภาพนั้นจะสวยงามและชัดเจนเพียงไร ขึ้นอยู่กับเทคนิคของผู้ดำเนินรายการ ในการใช้น้ำเสียง สีลา และท่วงทำนองในการดำเนินรายการ ซึ่งธรรมชาติดังกล่าวของสื่อวิทยุนี้แตกต่างจากสื่อวิทยุโทรทัศน์ ที่ให้ทั้งภาพและเสียง ทำให้ผู้ชมรายการสามารถเข้าใจความหมาย ได้ทันที

วิทยุ ยังเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงมวลชนได้ทุกระดับ โดยไม่มีอุปสรรคด้านอาชีพ และการศึกษา สามารถกระจายข่าวสารข้อมูลได้อย่างรวดเร็วในเวลาเดียวกัน ประชาชนที่มีวิทยุ และอยู่ในพื้นที่ของรัศมีกำลังส่งออกอากาศ ก็สามารถรับฟังการกระจายเสียงของรายการต่างๆ ได้

นอกจากธรรมชาติของสื่อวิทยุตั้งได้กล่าวมาแล้วข้างต้น สื่อวิทยุก็มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา คือ เวลาในการเสนอรายการที่มีไม่มากนัก ทำให้ผู้ผลิตรายการไม่สามารถให้ข้อมูลรายละเอียดแก่ผู้ฟังได้มากดังเช่นสื่อสิ่งพิมพ์ นอกจากนี้ ยังเป็นสื่อที่ไม่คงที่ (transient medium) คือ เปลี่ยนแปลงไปตามเวลา หากเวลาผ่านไป รายการก็ผ่านไปด้วย นั่นก็คือ หากผู้ฟังพลาดฟังเนื้อหารายการขณะออกอากาศ ก็จะไม่สามารถรับฟังใหม่ได้ นอกจากผู้ดำเนินรายการเสนอเนื้อหาซ้ำอีกครั้ง และประการสุดท้ายคือ ผู้ฟังวิทยุมักจะกระทำกิจกรรมอื่นขณะฟังรายการ ดังนั้น หากผู้ดำเนินรายการไม่มีเทคนิคการเสนอรูปแบบ เนื้อหา หรือลีลาการดำเนินรายการที่น่าสนใจแล้ว ก็จะไม่สามารถดึงดูดความสนใจของผู้ฟังให้ติดตามรายการต่อไปได้

การจัดรายการขอต้อนรับร่วมสมัย (Contemporary Hit Radio) (Michael C. Keith : 1987 : 59-75)

การผลิตรายการวิทยุขอต้อนรับร่วมสมัย จะเน้นกลุ่มเป้าหมายตามปัจจัยทางประชากรศาสตร์ คือ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และภูมิฐานะ

การเปิดเพลงในรายการ จะเลือกเพลงที่กำลังได้รับความนิยม โดยศึกษาจากยอดขายตามแผงเพลง ห้างร้าน และบริษัทผลิตเพลง บางครั้ง การเปิดเพลงที่เคยได้รับความนิยมเมื่อ 5 ปีที่แล้ว ก็อาจทำได้บ้าง

บทบาทของนักจัดรายการจะหมั่นเวียนกันดำเนินรายการ โดยสะท้อนให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกและมีอารมณ์ร่วม ไปกับเพลงที่เปิดในรายการ นักจัดรายการควรสร้างความบันเทิงให้กับผู้ฟัง ด้วยการพูดคุยในเรื่องที่เป็นจริง ให้ความสดใส มีชีวิตชีวา และสร้างสีสันให้กับรายการ

การนำเสนอข่าว แม้จะเป็นข่าวสั้นเพียง 5 นาที ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่จะดึงความสนใจของผู้ฟังออกจากกรฟังรายการ สถานีต่างๆ จึงนิยมให้ข่าวสารข้อมูลในช่วงเวลาของการขับรถ เช่น เวลาเช้า เพื่อช่วยลดการเสนอข่าวในรายการให้น้อยลง

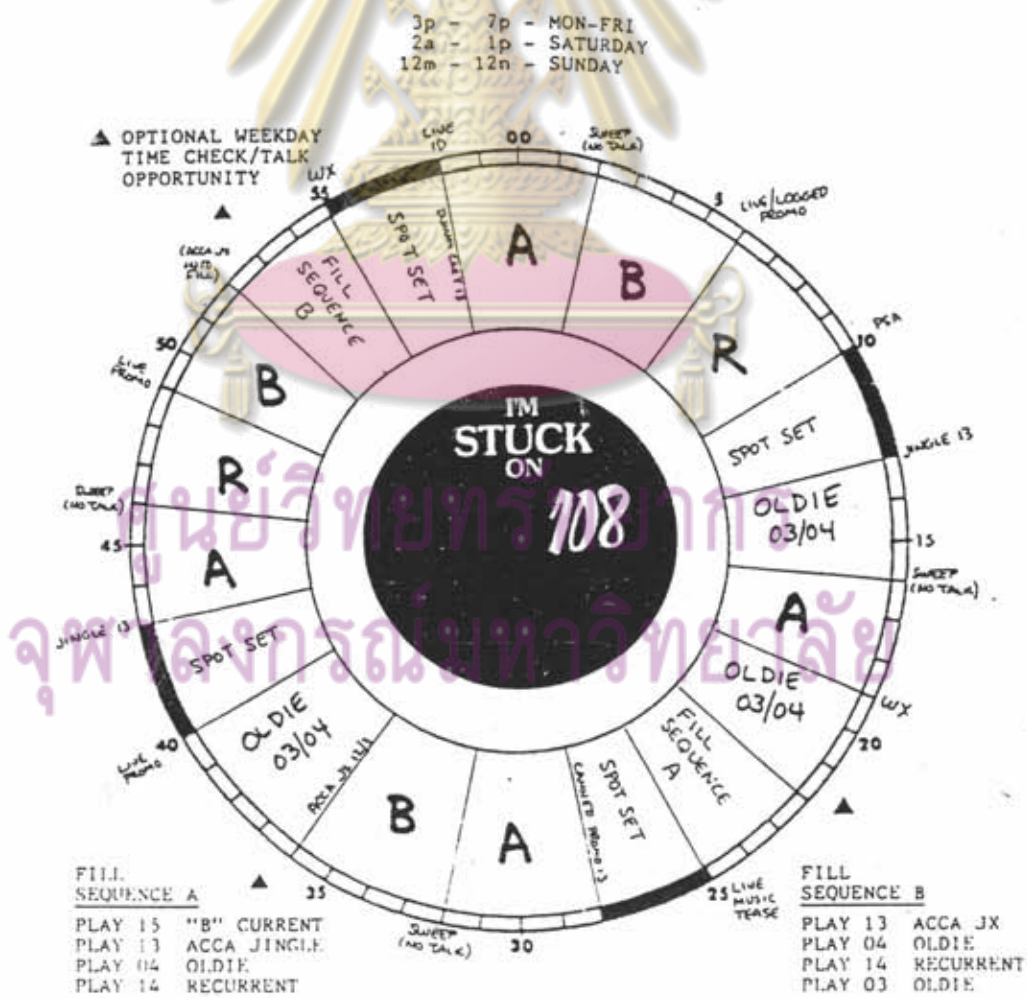
การบรรจุเรื่องราวเฉพาะ (feature) ในรายการ เช่น การจัดอันดับ 40 เพลงขอต้อนรับ จะสามารถดึงผู้ฟังให้หันมาสนใจฟังรายการ แต่เรื่องราวที่ไม่เกี่ยวข้องกับเพลง/ดนตรี เช่น เรื่องกีฬา ไม่ควรจะนำมาบรรจุไว้ในรายการ

การจัดให้มีการประกวด การแข่งขัน การเล่นเกม ระหว่างผู้ฟัง โดยให้ผลตอบแทนเป็นเงิน หรือรางวัล เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยดึงดูดผู้ฟังให้ติดตามฟังรายการ และส่งเสริมรายการให้ได้รับความนิยม

การโฆษณาสินค้าในรายการ จะช่วยทำให้รายการอยู่รอดต่อไปได้ ยิ่งรายการได้รับความนิยมมากเท่าใด ก็ยิ่งส่งผลให้ผู้ประกอบการต้องการโฆษณาสินค้าของตนในรายการมากขึ้น

การใช้จingle หรือเพลงประกอบรายการ เป็นการสร้างหรือตอกย้ำความทรงจำต่อรายการหนึ่งๆ เมื่อผู้ฟังได้ยินจingle ก็จะทราบได้ทันทีว่า นั่นคือรายการอะไร นอกจากนี้ ยังเป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างภาพพจน์ของรายการให้เด่นชัดยิ่งขึ้น

แผนภาพที่ 2.1 : ตัวอย่างการดำเนินรายการในเวลากลางวัน (the basic day clock)

การดำเนินรายการในเวลากลางวัน (the basic day clock) นั้น ทุกชั่วโมง จะเริ่มด้วยการประกาศแจ้งเวลา และสถานี การเปลี่ยนตัวนักจัดรายการที่จะดำเนินรายการใน ชั่วโมงต่อไป จะกระทำระหว่างสเปดโฆษณาเวลา 00:55 น. เพื่อเตรียมพร้อมในการเข้า ดำเนินรายการได้ทันที ซึ่งแสดงให้เห็นในตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 : แสดงเวลาการดำเนินรายการ

เวลา (น.)	การดำเนินรายการ
:55	สเปดโฆษณา (สับเปลี่ยนนักจัดรายการ เพื่อดำเนินรายการในชั่วโมงต่อไป) ประกาศแจ้งเวลา/และสถานี/เปิดเพลงนำรายการ
:02	เปิดเพลงต่อเนื่อง
:10	นักจัดรายการพูดคุย/ชานเวลา สเปดโฆษณา
:13	จิ้งเกิ้ล เปิดเพลงต่อเนื่อง
:25	นักจัดรายการพูดคุย/ชานเวลา/แจ้งชื่อนักจัดรายการ/พูดคุยถึงศิลปิน สเปดโฆษณา
:28	เปิดเพลงต่อเนื่อง
:35	จิ้งเกิ้ล เปิดเพลงต่อเนื่อง
:40	นักจัดรายการพูดคุย/ชานเวลา สเปดโฆษณา
:43	จิ้งเกิ้ล เปิดเพลงต่อเนื่อง
:55	นักจัดรายการพูดคุย/ชานเวลา/แจ้งชื่อนักจัดรายการ/และพยากรณ์อากาศ

เมื่อดำเนินรายการตามโปรแกรมครบ 1 ชั่วโมง แนวการดำเนินรายการในชั่วโมงต่อไปจะเวียนกลับไปจุดเริ่มต้นใหม่

ที่มา : Michael C. Keith, Radio Programming, 1987 : 63

คุณสมบัติของผู้ดำเนินรายการวิทยุ

เฉลิมศรี หุนเจริญ (2531 : 465-466) ได้กล่าวถึง การผลิตรายการวิทยุว่า เป็น การสื่อสารโดยใช้โสตภาษาอย่างเดี๋ยวนั้นคือ ผู้ดำเนินรายการใช้แต่เสียง ขณะที่ผู้ฟังใช้หูสดับรับฟัง โดยที่ทั้งสองฝ่ายมิได้เห็นหน้า และกิริยาท่าทางของกันและกัน ผู้ดำเนินรายการสามารถส่งบุคลิก ลักษณะของตนเข้าไปในเครื่องรับวิทยุตามสถานที่ต่างๆ จึงควรจะเป็นผู้ที่หน้าเสียง และวิธีการพูด ที่สามารถเอาชนะและดึงดูดใจผู้ฟังได้ เพราะจะทำให้คนนิยมฟังหรือไม่ติดตามฟังรายการได้ เพราะฉะนั้น ผู้ดำเนินรายการจึงควรมีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้มีหน้าเสียงดี ชัดเจน และสามารถส่งบุคลิกของตนได้อย่างแจ่มชัด
2. มีความเชื่อมั่นในตนเอง อันจะทำให้เสียงที่เปล่งออกมามีความมั่นใจ มั่นคง ไม่ลังเล
3. สนใจเอาใจใส่ต่อผู้ฟัง ทั้งในเวลาปฏิบัติหน้าที่และนอกเวลา
4. เป็นคนตรงต่อเวลา
5. เป็นคนใจเย็น ไม่ตื่นเต้นตกใจง่ายเกินไป สามารถควบคุมอารมณ์ และรู้จักแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าได้ มีการตัดสินใจที่ดี
6. ทำตัวให้เป็นคนของประชาชน คือ ปรับตัวให้เข้าได้กับคนทุกชั้นทุกประเภท
7. มีอารมณ์ขัน ใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส และรื่นเริงเบิกบานอยู่เสมอ ซึ่งจะทำให้น้ำเสียงที่พูดน่าฟัง และชวนติดตาม
8. เป็นผู้ที่ไม่ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ไม่ยอมหยุดนิ่งอยู่กับที่
9. กระตือรือร้นสนใจต่อบุคคลต่างๆ ชำเลืองความเคลื่อนไหวของสิ่งแวดล้อม และเหตุการณ์รอบตัว
10. เป็นคนมีเหตุผล มีรสนิยมดี และมีความจริงใจ
11. เป็นผู้มีคุณธรรมประจักษ์ และเป็นพลเมืองดี และที่สำคัญ เป็นผู้มีใจรักงานนี้อย่างแท้จริง

การโทรศัพท์เข้ามาในรายการ (phone in)

การเปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วม โดยการโทรศัพท์เข้ามาในรายการ เป็นเทคนิคการจัดรายการที่เป็นที่นิยมมากในรายการเพลงปัจจุบัน Robert McLeish (1988 : 114-125) ได้อธิบายถึงการโทรศัพท์เข้ามาในรายการว่า

การให้ผู้ฟังโทรศัพท์เข้ามาในรายการ (phone in) และออกอากาศสด เป็นเทคนิค การดำเนินรายการที่ผู้ผลิตรายการไม่ต้องลงทุนสูง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้ พูดคุย/แสดงความคิดเห็นในเรื่องที่สนใจ รวมทั้งสร้างการมีส่วนร่วมในรายการ ซึ่งเป็นลักษณะ เดียวกันกับการที่ผู้อ่านเขียนจดหมายถึงบรรณาธิการสื่อสิ่งพิมพ์ ในการรับสายผู้ฟังที่โทรศัพท์ เข้า มาในรายการนั้น อาจแสดงให้เห็นเข้าใจตามแผนภาพต่อไปนี้ (ที่มา : Robert McLeish, Technique of Radio Production, 1988 : 116

แผนภาพที่ 2.2 : การรับโทรศัพท์โดยผู้ดำเนินรายการ

1. ผู้ดำเนินรายการ : เป็นผู้ควบคุมอุปกรณ์เครื่องส่งกระจายเสียง และรับโทรศัพท์ด้วยตนเอง การพิจารณาว่า จะนำการสนทนาที่ออกอากาศหรือไม่ ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้ดำเนินรายการ หรือความเต็มใจของคู่สนทนา หากเป็นประเด็นปัญหาส่วนตัว หรือเรื่องที่จะกระทบต่อสถานะ/ ความรู้สึกของบุคคลอื่น ในสังคม

แผนภาพที่ 2.3 : การรับโทรศัพท์โดยพนักงานรับโทรศัพท์

2. พนักงานรับโทรศัพท์ : ทำหน้าที่เสมือนผู้รักษาประตู (gate keeper) ให้กับผู้ดำเนิน รายการ จะเป็นผู้รับสาย และสอบถามข้อมูลรายละเอียดของผู้ฟังก่อน เพื่อให้แน่ใจว่าผู้ฟังที่ โทรศัพท์เข้ามานั้น มีเรื่องราวที่จะพูดคุยกับผู้ดำเนินรายการ รวมทั้งแนะนำให้คู่สนทนาปิดเครื่อง รับวิทยุ เพื่อหลีกเลี่ยงเสียงรบกวนแทรกซ้อนอันอาจเกิดขึ้น จากนั้น จึงส่งสายให้กับผู้ดำเนิน รายการ เพื่อออกอากาศต่อไป

แผนภาพที่ 2.4 : การรับโทรศัพท์โดยพนักงานรับโทรศัพท์ ขณะที่ช่างเทคนิคเป็นผู้ควบคุมอุปกรณ์เครื่องส่งกระจายเสียง

3. ช่างเทคนิค : ซึ่งเป็นผู้ควบคุมการปฏิบัติงานด้านเทคนิค เครื่องมือ/อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ และการส่งกระจายเสียง เช่น แผ่นดิสก์ เทป ระดับเสียง ขณะที่ผู้ดำเนินรายการจะเป็นผู้นำเสนอเนื้อหารายการ และพูดคุยกับผู้ฟังทางโทรศัพท์ออกอากาศ หลังจากพนักงานรับโทรศัพท์ได้ส่งสายให้กับผู้ดำเนินรายการ

อย่างไรก็ตาม บุคคลที่เป็นผู้รับสายผู้ฟัง ในขั้นแรกควรจะสร้างความคุ้นเคย ด้วยการพูดคุยหรือทำความรู้จักกับคู่สนทนา เป็นการสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง รวมทั้งพิจารณาถ้อยคำกรองเนื้อหาเพื่อนำออกอากาศ ซึ่งจะทำให้การสนทนาออกอากาศเป็นไปอย่างราบรื่น กระชับ และน่าสนใจแก่ผู้ฟังทุกๆ ไปให้มากที่สุด ปัจจุบัน รูปแบบการสนทนาออกอากาศที่ปรากฏในรายการเพลง ได้แก่

1. การสนทนา เพื่อแลกเปลี่ยน หรือแสดงความคิดเห็น (open line - discussion)
2. การสนทนาในประเด็นเฉพาะเรื่อง (specific subject)
3. การพูดคุยเรื่องราวของผู้บริโภค-การดำเนินชีวิต (consumer affairs)
4. การปรึกษาปัญหาส่วนตัว (personal counselling)

การสนทนาออกอากาศที่ดี ผู้ดำเนินรายการควรตั้งประเด็นการสนทนาไว้ล่วงหน้า เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาของการที่ผู้ฟังโทรศัพท์เข้ามา โดยไม่มีวัตถุประสงค์ หรือไม่ยอมพูดคุย ผู้ดำเนินรายการควรจะใช้วิธีการถามในการคัดเลือกผู้ฟังที่โทรศัพท์เข้ามา เพื่อนำไปออกอากาศ อีกทั้งยังต้องควบคุมการสนทนาให้อยู่ในกรอบของประเด็นที่กำหนด เพื่อให้การสนทนาดำเนินไปอย่างราบรื่น และไม่เสียเวลา สำหรับการสนทนาที่เป็นการแสดงความคิดเห็น ผู้ดำเนินรายการควรจะวางตัวเป็นกลาง ไม่พูดเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างเห็นได้ชัด แต่น่าจะทำให้เรื่องราวที่สนทนามีความน่าสนใจแก่ผู้ฟังทุกๆ ไป นอกจากนี้ ผู้ดำเนินรายการยังมีอำนาจที่จะตัดบทการสนทนาได้ทุกเวลา หากพบว่าคู่สนทนาได้ทำให้เรื่อง/ประเด็นที่กำลังพูดคุยอยู่นั้น กลายเป็นเรื่องที่หยาบคาย ล่อแหลม ต่อแนวคิดทางจริยธรรม การเมือง หรือขัดแย้งต่อนโยบายการจัดรายการ

2. แนวคิดบทเปิด (Improvisation Method)

นิยามของบทเปิด (Improvisation)

Helene S. Rosenberg (1987 : 4) ได้ให้นิยามของบทเปิดไว้ว่า บทเปิด เป็นศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการแสดงละคร (theatre terminology) ซึ่งหมายถึง การไม่มีบท (without script) นั้นเอง

ขณะที่ Paul Kuritz (1982 : 32) ได้ให้ความหมายของบทเปิดว่า บทเปิด คือ การแสดงออก หรือการกระทำอย่างสร้างสรรค์ เพื่อตอบโต้กับสภาพการณ์ใดๆ ในช่วงเวลาหนึ่ง การใช้บทเปิดขึ้นอยู่กับคู่แสดง (partner) หรือคู่สนทนา เพราะไม่ว่า ผู้เริ่มบทเปิดจะแสดงออกในลักษณะใดก็ตาม ย่อมมีผลกระทบให้อีกฝ่ายหนึ่งแสดงออก เพื่อตอบโต้ต่อการกระทำนั้นในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเสมอ

นอกจากนี้ Milton Polsky (1980 : x) ยังได้อธิบายบทเปิดว่า เป็นการสนองตอบโดยทันทีต่อภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นรอบกาย ซึ่งมีได้คาดหมายล่วงหน้า โดยอาศัยกระบวนการคิด จินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ ไปกระตุ้นให้เกิดการแสดงออก เป็นการกระทำ หรือการพูดคุยสนทนา อย่างเป็นธรรมชาติและต่อเนื่อง

แนวคิดกระบวนการของบทเปิด

Milton Polsky (1980) ได้ให้แนวคิดของบทเปิดไว้ว่า ในตัวมนุษย์ทุกคนมีพลังแฝงแห่งความคิดสร้างสรรค์ซ่อนเร้นอยู่ภายใน และพร้อมที่จะแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม ในรูปของการพูด การเขียน และการกระทำลักษณะต่างๆ หากมนุษย์รู้จักใช้สมาธิ และกระบวนการคิด จินตนาการผนวกกับความรู้สึก พิจารณาวิเคราะห์สิ่งที่เกิดขึ้นรอบกายตามสภาพแวดล้อม กระบวนการดังกล่าวจะไปกระตุ้นร่างกาย ให้แสดงพฤติกรรมต่างๆ อย่างเป็นธรรมชาติ และมีความหมาย กระบวนการดังกล่าวเรียกว่า การใช้ "บทเปิด" (improvisation method)

John Hodgson และ Ernest Richards (1966) บุคคลกลุ่มแรกที่เสนอแนวคิดเรื่องบทเปิด ซึ่งนิยมใช้ในการแสดงละครว่า บทเปิด เป็นกระบวนการที่ใช้ในการปฏิสัมพันธ์ทาง

สังคม สามารถนำมาใช้ได้ทุกสถานที่ ในห้องเรียน ที่บ้าน บนเวทีการแสดง รายการบันเทิง ภาพยนตร์ ละคร ฯลฯ และใช้ได้กับทุกคน ตั้งแต่เด็กเล็กจนถึงผู้สูงอายุ แต่ความแตกต่างอยู่ที่วิธีการแสดง หรือการนำเสนอ การแสดงบางประเภทอาจเน้นความเป็นระบบระเบียบ ความถูกต้องในเนื้อหา แต่รายการบางประเภท เช่น รายการตลก (Comic) รายการสัมภาษณ์ (Interview) อาจจะไม่เคร่งครัดในการนำเสนอคำพูด หรือการแสดงอาจจะเป็นไปตามบทอย่างกว้างๆ เพื่อให้ทราบเค้าโครงและลำดับของเรื่องเท่านั้น นอกจากนี้ คำพูด หรือการแสดงนั้น อาจเกิดจากความคิด ความรู้สึก และสามัญสำนึกของผู้แสดงก็ได้

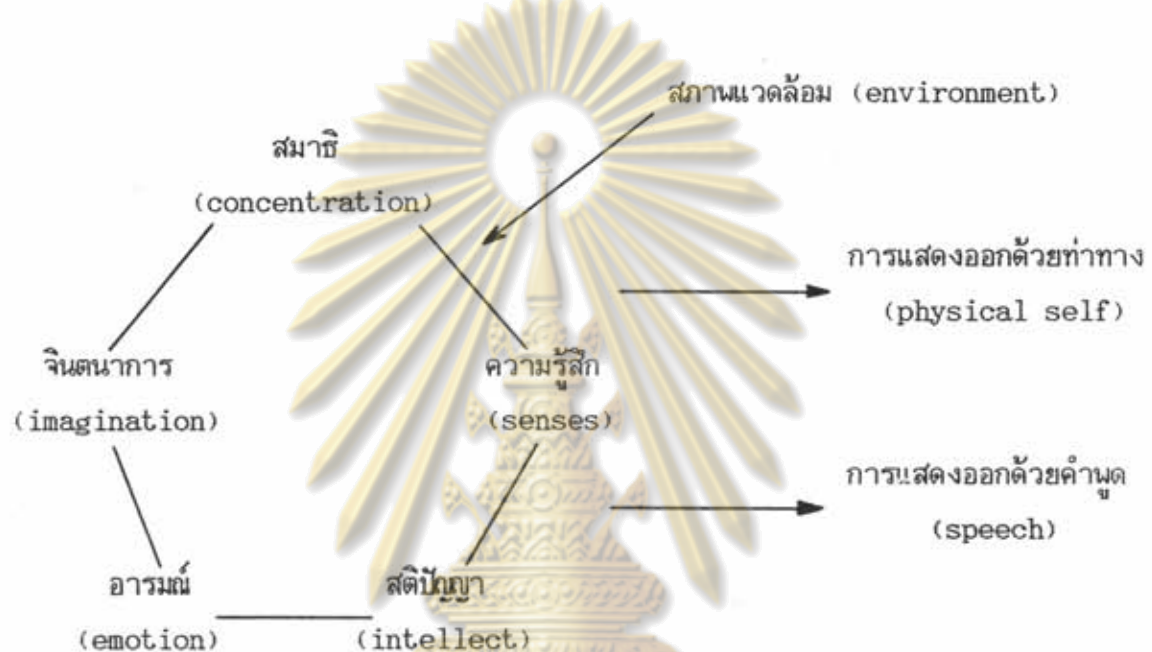
การใช้บทเปิด เป็นการฝึกให้มนุษย์รู้จักคิด ด้วยการทำจิตให้ว่าง และแสดงความคิดอย่างกระชับ เข้าใจง่าย และเป็นลำดับ การคิดลักษณะนี้แตกต่างจากการใช้สติปัญญา หลายครั้งที่มนุษย์ถูกฝึกให้คิด โดยใช้สติปัญญาในเรื่องที่ไม่เคยมีประสบการณ์มาเลย แต่กระบวนการบทเปิดเกิดจากการใช้ความคิด จินตนาการ และสมาธิ ควบคู่กับประสบการณ์มาพิจารณาสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในกรอบสถานการณ์ต่างๆ กระบวนการบทเปิด จึงมิได้หมายความว่าแต่เพียงการเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกาย หรือการใช้คำพูด และปฏิกิริยาตอบสนองเท่านั้น หากยังครอบคลุมถึงการกระทำที่ตอบโดยทันทีอย่างเป็นธรรมชาติ อันเกิดจากวิธีการคิดที่เป็นระบบอย่างต่อเนื่อง

การเชื่อมโยงความคิด กับพัฒนาการทางอารมณ์ หมายถึง ความคิดกับความรู้สึกเป็นไปในแนวทางเดียวกัน จึงจะทำให้เกิดการแสดงออก ตามกระบวนการบทเปิด กล่าวคือ เมื่อมนุษย์จะแสดงออก หรือพูดถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เขาจะเกิดความรู้สึกอย่างแท้จริงต่อสิ่งนั้นก่อน เช่น เรื่องความรัก เมื่อเขาจะพูด หรือแสดงออกถึงความรัก ได้อย่างแท้จริง ก็ต่อเมื่อได้รู้จัก รู้สึก เข้าใจ และมีประสบการณ์ความรักนั้นด้วยตนเอง นอกจากนี้ ยังสามารถแยกได้ว่า ความรู้สึกเช่นใด เรียกว่า ความรัก และรู้สึกเช่นใด คือ ความเกลียด

นอกจากนี้ การใช้กระบวนการบทเปิด โดยแสดงภาษาท่าทางยังช่วยเสริมความเข้าใจในความหมายของภาษาพูดได้ดียิ่งขึ้น การแสดงท่าทางประกอบ จะช่วยให้มนุษย์เกิดความมั่นใจในคำพูดที่หลัง ไหลออกมาจากกระบวนการบทเปิดว่า บุคคลอื่นสามารถเข้าใจความหมายได้ถูกต้อง แม้ว่าบางครั้ง ภาษานูตจะช่วยในการเรียนรู้เรื่องราวเฉพาะเรื่อง และความหมายต่างๆ ได้ดีกว่าภาษาเขียน ไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด และยังช่วยให้การสื่อสารชัดเจนขึ้น อย่างไรก็ตาม ความหมายของภาษานูตจะแตกต่างกันไป ตามสถานการณ์ที่ต่างกัน ดังนั้น การใช้บทเปิดในบริบทที่ต่างกัน ควรเข้าใจว่า การใช้คำศัพท์ การวางลำดับคำ ก็ย่อมจะมีความหมายแตกต่างกันไปในแต่ละสถานการณ์ด้วย

จากแนวคิดของกระบวนการบทเปิดที่กล่าวมา Brian Way ผู้เขียนหนังสือเรื่อง "พัฒนาความคิดโดยการแสดงละคร" (Development Through Drama) (อ้างใน Helene S. Rosenberg : 1987 : 31) กล่าวว่า กระบวนการบทเปิดเกิดจากปัจจัยต่างๆ โดยสามารถแสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้คือ

แผนภาพที่ 2.5 : ปัจจัยที่ก่อให้เกิดกระบวนการบทเปิด

ที่มา : Brian Way, Creative Drama and Imagination, 1987 : 31

วัตถุประสงค์ของการใช้นวัตกรรม

1. เพื่อสร้างความคุ้นเคย และบรรยากาศ (atmosphere) เป็นกันเอง ระหว่างบุคคลที่มีปฏิสัมพันธ์ (interaction) กัน
2. เพื่อการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และการปรับตัว (tune in) เข้าหากันระหว่างผู้นำบทเปิด และสมาชิก อันจะนำมาซึ่งการมีส่วนร่วม (participation) ในกิจกรรม
3. เพื่อแสดงออกถึงจินตนาการ (imagination) และความคิดสร้างสรรค์ (creativity)
4. เพื่อความบันเทิง (entertainment) และเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียด (relief tension)

วิธีการใช้บทเปิด

Milton Polsky (1980) ยังได้อธิบายวิธีการใช้บทเปิดที่ประสบความสำเร็จ ในการทำกิจกรรมใดๆ ไว้ดังนี้

ผู้เริ่มบทเปิด อาจเป็น ครู อาจารย์ ผู้กำกับเวที หรือผู้ดำเนินรายการ โดยการสร้าง แรงจูงใจ และชี้นำสมาชิกให้แสดงออก ด้วยการใช้ความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งผู้เริ่มบทเปิดเปรียบ เสมือนผู้สร้างสถานการณ์ และรู้จักวิธีกระตุ้นจินตนาการของสมาชิก โดยมีวิธีการใช้บทเปิดดังนี้

1. **เอาชนะความกระดากอาย** โดยธรรมชาติ มนุษย์ทุกคนจะมีความติดขัดกระดากอาย ต่อการ แสดงออกท่ามกลางบุคคลอื่นภายในบริบทของกิจกรรมหนึ่ง เพราะฉะนั้น ในขั้นแรกของการใช้บท เปิด เขาจะต้องพยายามเอาชนะความกระดากอายของตนเอง เพื่อให้กล้าแสดงออกอย่างเป็น ธรรมชาติ โดยใช้จินตนาการอย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นการผ่อนคลายความเครียดวิธีหนึ่ง
2. **ผู้ดำเนินรายการต้องทำความรู้จัก และสร้างความคุ้นเคยกับสมาชิก** ด้วยการสังเกต และ พุดคุยซักถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวเช่น ภูมิหลัง ประสบการณ์ รสนิยม ความสนใจ ฐานะทางสังคม กิจกรรมส่วนตัว วิถีทางการดำเนินชีวิต ฯลฯ เพื่อเป็นข้อมูลการนำไปสู่การใช้บทเปิดอย่างมี ประสิทธิภาพ
3. **เข้าใจเป้าหมาย กระบวนการ และวิธีการใช้บทเปิด** ผู้ดำเนินรายการควรจะเข้าใจว่า สถานการณ์ใดควรจะใช้บทเปิด กระบวนการของบทเปิด และวิธีการใช้บทเปิด รวมทั้งตระหนัก ถึงระดับการสื่อสารของสมาชิก เพื่อให้การใช้บทเปิดบรรลุวัตถุประสงค์ตามต้องการ
4. **ชี้แนวทางแก่สมาชิกเพื่อให้เกิดจินตนาการ** หลังจากที่ผู้ดำเนินรายการได้ทำความรู้จัก และ สร้างความคุ้นเคยกับสมาชิกแล้ว จะทำให้ทราบถึงคุณสมบัติเด่น/ด้อยของสมาชิกแต่ละคน ซึ่งจะ เป็นแนวทางที่ทำให้เขาปรับวิธีการใช้บทเปิดของสมาชิกแตกต่างกันไป
5. **สร้างแรงกระตุ้นผ่านสื่อต่างๆ** ที่อาจเป็นได้ทั้งภาพ เสียงดนตรี คำพูด รูปภาพ สิ่งของ สื่ ฯลฯ เพื่อให้สมาชิกใช้จินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ในกระบวนการบทเปิด อันจะนำไปสู่ การแสดงออกอย่างเป็นธรรมชาติและมีความหมาย

โดยสรุปแล้ว การใช้บทเปิดนั้น ไม่มีสูตรสำเร็จ หรือกฎตายตัว (rule of thumb) ผู้ดำเนินรายการจะใช้วิธีการ และจุดเน้นต่างๆ กันตามคุณสมบัติของสมาชิก และสภาพแวดล้อม ซึ่งบทเปิดนั้น สามารถใช้ได้กับทุกเพศทุกวัย แม้แต่คนที่ภูมิหลังต่างกัน ดังนั้น ในเบื้องต้นของการใช้บทเปิด ควรจะคำนึงถึงการปรับตัว (tune in) ซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมของสมาชิกกลุ่มในการทำกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย

บทสรุปแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

การผลิตรายการวิทยุ มีลักษณะเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ร่วมงานหลายฝ่าย ผู้ผลิตรายการต้องมีเทคนิคการจัดรายการ เพื่อดึงดูดผู้ฟัง ปัจจุบัน เทคนิคการจัดรายการที่ผู้ผลิตรายการนิยมใช้กันมากก็คือ การเปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในรายการ โดยการโทรศัพท์เข้ามาพูดคุย แสดงความคิดเห็นกับนักจัดรายการ ซึ่งการพูดคุยในลักษณะดังกล่าว ผู้ผลิตรายการจะไม่สามารถกำหนดบทพูด (script) ให้กับนักจัดรายการได้ เพราะการโต้ตอบจะขึ้นอยู่กับ การรับส่งคำพูด ความคิดเห็น ของทั้งนักจัดรายการ และผู้สนทนา รวมทั้งสถานการณ์ในขณะนั้น ดังนั้น นักจัดรายการจึงต้องใช้แนวคิดบทเปิด (improvisation method) ในช่วงการสนทนาออกอากาศ (open line) ของรายการ

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย